

розпочали контратаку. Лінія атаки проходила по горбовині Дикі Лани, від Вільховця до Посухова. Контратака була успішною. О 21-й годині вечора турецькі війська повернулись на попередні позиції.

17 вересня російські війська під командуванням генерала Щербатова продовжили атаку. За ці два дні, 16-17 вересня загинуло 7 тисяч військових та 95 старшин турецького корпусу. Росіяни втратили 15-20 тис. чоловік.

Атаки росіян продовжувались з перемінним успіхом. За визначні заслуги 8 жовтня 1916 р. командир 15 корпусу Якуп Шевкі-бею було присвоєно звання бригадного генерала.

У листопаді 1916 р. бої стихли. Війська відновлювали свій чисельний склад. На початку 1917 р. 15-ий корпус нараховував до 27 тис., ще 5,5 тис. знаходились у процесі мобілізації. Для посилення вогневої потужності австро-німецьке командування додатково додало 15-му корпусу дванадцять 90 мм гармат, чотири 120 мм гаубиці, тринадцять трофейних кулеметів. Корпус отримав авіаційний підрозділ, польову пекарню та ветеринарний госпіталь.

4 січня 1917 р. корпус відвідав спадкоємець турецького престолу принц Абдур-рахім Осман. Він перебував у Рогатині. 22 січня група турецьких старшин і вояків були нагороджені німецькими Залізними Хрестами. 4 лютого новий командир 15 корпусу бригадний генерал Джеват паша був прийнятий кайзером Вільгельмом.

11 червня по 7 липня турецька 19-та дивізія була виведена з фронту. 15 липня виїхав і штаб 15-го корпусу.

20-та дивізія ще воювала з армією Керенського. 29 червня росіяни розпочали атаку фінськими стрілецькими дивізіями і продовжували її три доби. 1 липня росіяни знову застосували отруйний газ. Атаки були безрезультатними.

12 липня розпочали атаку австро-турецькі військові підрозділи. Росіяни почали відступ. 22 липня їх переслідувала 20-та дивізія. Ця ж дивізія воювала за містечко Підгайці (Тернопільська обл.). Останній бій турецької дивізії завершився визволенням села Нівра. 5 серпня 20-ту дивізію змінили німецькі підрозділи. З 16 серпня розпочалось її транспортування додому, а 26 вересня весь склад дивізії прибув у Стамбул.

Турецька армія втратила на Галичині біля 25 тис. осіб. У с. Підвисоке про це нагадує відновлений цвинтар.

Багато поранених турецьких військовиків померло в госпіталях Львова, Кракова та Відня. У Львові на Личаківському цвинтарі у північно-західній частині (Марсове поле) була окрема мусульманська частина. 1948–1949 рр. радянська влада знищила ці поховання, як згадку про воїнів Першої світової війни. Сьогодні це поле, де перезахороненні радянські воїни.

Більшість загиблих турецьких військовиків захороненні на місці боїв у Івано-Франківській області, Рогатинський район, смт. Рогатин, с. Пуків, с. Лопушня, с. Верхня Липеця та неподалік у сусідній Тернопільській області, Бережанського району у с. Підвисоцьке, с. Гутисько, с. Мичищів. Всі поховання у радіусі 30 кілометрів.

Найбільш відоме поховання у с. Гутисько Бережанського району Тернопільської області, де захоронено 67 офіцерів, один з них генерал. Цвинтар відновлений і доглянутий. Турецькі делегації часті гості цього військового поховання.

Лисейко Ярослав Богданович

к.і.н., старший викладач кафедри історії України та етнокомунікації

Національного університету «Львівська політехніка»

lyseyko@gmail.com

ГЕРАЛЬДИКА ЛЬВІВСЬКИХ МІЩАН XVI – ПОЧАТКУ XX СТ., ПРЕДСТАВЛЕНА НА ПОРТРЕТАХ З КОЛЕКЦІЇ ЛЬВІВСЬКОГО ІСТОРИЧНОГО МУЗЕЮ

Портрет стає домінуючим різновидом світського малярства на українських землях в другій половині XVI–XVII ст. Ключову роль тут відігравав шляхетський портрет, який задавав основний тон розвитку даного жанру. На складання стильових та образних особливостей портрета значний вплив мав іконопис, а формування його відбувалося під впливом європейської ренесансної культури [3; с. 154]. Захоплення шляхти портретом доволі швидко

перейняло заможне міщанство Речі Посполитої. Частка портретів міщан незрівнянно менша у порівнянні з шляхетськими, що зрештою вказує на становище та співвідношення цих станів у тодішньому суспільстві. Однак міщанський портрет має власні, особливі риси, що зрештою дозволяє його виокремити як окреме самобутнє явище в мистецтві.

Міський патриціат в багатьох аспектах намагався наслідувати шляхетську культуру і, серед іншого, перейняв елементи її репрезентативної системи, одним із складових якої став герб. Так само як і шляхтичі, в окремих випадках міщани поміщали герби на своїх портретах. У результаті, міщанські портрети із зображенням гербів склали окрему групу історичних артефактів, на основі яких можливо дослідити особливості геральдики міського патриціату. Сьогодні одна із підбірок міщанських портретів знаходиться у колекції Львівського історичного музею (далі ЛІМу).

Всього у збірці ЛІМу виявлено 55 портретів із зображенням герба. З них 37 портретів – це зображення шляхтичів–чоловіків, 6 – портрети з гербами жінок, 12 – портрети львівських міщан. Хронологічні межі створення міщанських портретів – друга половина XVI – початок XX ст., а їх відомі автори – це переважно художники, які жили і працювали у східній Галичині, зокрема у Львові. Разом з тим, авторство більшості творів залишається не встановленим.

Міщанський герб – характерний родовий знак, укладений згідно певних геральдичних правил, що вживались на зразок рицарського гербу міським патриціатом і багатшим міщанством. Як правило, міщанський герб формувався на основі так званих гмерків – особливих міщанських знаків, якими маркувалася продукція, або які використовувалися в якості печатки. З часом ці знаки піддавалися процесу геральдизації і їх почали поміщати на герби.

Проаналізований комплекс матеріалу дозволяє виокремити певні специфічні особливості зображення герба на портретах львівських міщан. У першу чергу постає питання, чому міщани зображали герб на своїх портретах?

Як уже було сказано, на створення міщанського герба неабиякий вплив мав шляхетський портрет. Зображення герба на шляхетському портреті – це апеляція до давності свого походження, до певної родової традиції, прагнення долучитися до слави предків. Через герб велич, авторитет, здобутки попередніх поколінь роду ставали спадковим соціальним капіталом їхніх нащадків. Очевидно, що львівські патриції керувались десь тими ж мотивами – зображаючи герб, вони маніфестували певну історичну тяглість свого роду, маркували портрет своєрідним брендом. Однак, якщо герб на шляхетському портреті виникає як самодостатнє явище, то на міщанському він скоріше виглядає як елемент наслідування шляхетської культури, чи властиво перенесення певних її ознак та характерних рис на міщанський ґрунт. При цьому більшість описаних гербів, що своїми формами, використаними геральдичними фігурами та способом виконання нагадують шляхетський герб – такими у принципі не є і представляють собою унікальні зразки самостійного герботворення.

Безперечно, традиція міщанського герба є давнішою ніж самі портрети із зображенням герба. Міщанський герб почав свою еволюцію від символу, знаку або печатки, якими могла маркуватись продукція, засвідчуватись документи, а з часом, крім свого утилітарного призначення поступово почав набувати певний глибший зміст. Беручи взірці у шляхетській культурі, він став символом роду, містком єднання із минулими поколіннями і, зрештою, перетворився у своєрідний родинний бренд.

Як і у випадку з іконографією гербів на шляхетських портретах, зображення міщанського герба зазнало впливу барокового мистецтва, про що свідчить відсутність в окремих випадках чітких форм щита, вигадливі зображення гербів на портретах Криштофа Бернатовича [2, арк. 11], Георгія та Павла Боїмів [1, арк. 37, 39; 5, s. 71; 4, с. 131]. Загалом барочні симптоми найшвидше проявляються у шляхетському портреті – це прагнення до підкресленої видовищної показності, парадності, героїзації особи [3, с. 161].

При зображенні герба у 8 випадках із 12 вживались ініціальні літери, що символізують ім'я носія гербу, а також й урядові пости, титули, якими володіла особа. Це був той соціальний капітал, який слід було демонструвати оточуючим, аби підкреслити своє суспільне становище. Знову ж таки, використання монограм при зображенні герба походить від шляхетської

геральдичної традиції і, як видно, така практика швидко стала звичною у випадку із гербами львівських міщан.

Список використаних джерел і літератури:

1. Архів Львівського історичного музею (далі ЛІМу). — Інвентарна книга фондової групи «Живопис». — 1979. — Т. 2. — 199 арк.
2. Архів ЛІМу. — Інвентарна книга фондової групи «Живопис». — 1979–1988. — Т. 3. — 199 арк.
3. Овсійчук В. Українське мистецтво XIV — першої половини XVII століття. — К., 1985. — 168 с.
4. Український портрет XVI–XVIII століть. Каталог–альбом. / Укл. Галина
5. Gębarowicz M. Portret XVI–XVIII wieku we Lwowie. — Wrocław, 1969. — 140 s.

Мельник Віра Михайлівна

к.і.н., доц. кафедри українознавства

Львівського національного медичного університету

імені Данила Галицького

virakamjanka@ukr.net

МІГРАЦІЯ УКРАЇНСЬКОГО НАСЕЛЕННЯ КІН. XIX – ПОЧ. XX СТ. НА ТЛІ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ ТА ПОЛІТИЧНИХ ПРОЦЕСІВ В СХІДНІЙ ГАЛИЧИНІ

Особливий інтерес у дослідників викликає проблема трансформації українського суспільства Галичини в кін. XIX – поч. XX ст., що має багато спільних, чи принаймні схожих, рис з тими явищами, що відбуваються в Україні на сучасному етапі.

Масова еміграція українського селянства розпочалася влітку 1891 р. і проходила у двох напрямках: 1) до США; 2) до Російської імперії. Перша еміграційна хвиля прокотилася досить несподівано для кривих властей, а тому про неї майже не збереглося відомостей.

З великим піднесенням у Галичині пройшла виборча кампанія 1905-1906 рр. Національно-демократична партія збирала народні віча (збори), на які сходилося до 20 тисяч чоловік, що засвідчило політичну свідомість і організованість галичан. На вічах вимагали поділу Галичини, національної автономії, загального виборчого права, українських вищих шкіл. Широкого розмаху набула і боротьба українських студентів за окремий український університет. Їх активно підтримали селяни, депутати сейму та парламенту[6, с.17]. Польське керівництво провінції не йшло на поступки, і польсько-українська конфронтація набрала кривавої гостроти.

У 1912 р. загострилися стосунки між Росією та Австрією, що загрожували перерости у війну. І якщо в Росії цар посилював репресії проти українців, то у Галичині цісар пішов на компроміс: щоб повернути їх на свій бік, пообіцяв відкрити український університет, асигнував «Про світу», пом'якшив виборчий закон. Відтак, перед 1914 р. галицькі українці мали 32 депутати у віденському парламенті, 62-у галицькому сеймі (1/3 місць), кілька посад в адміністрації Галичини. Буковину представляли 5 послів у Відні та 17 (з 53) - у Чернівцях. На Західній Україні виходило 80 часописів (66 у Галичині й 14 у Буковині та Закарпатті), діяло кілька видавництв, 3 тис. читалень «Просвіти». Працювали всі українські політичні партії - соціал-демократична, «москвофіли», церковні об'єднання[3, с.301].

Еміграція населення західного регіону, як і всієї України, наприкінці XIX – на початку XX ст. була зумовлена в основному економічними причинами. Складні економічні умови (безземелля, непосильні податки, соціальний та національний гніт) на початку XX ст. зумовили еміграцію селян із західного регіону України – Галичини, Буковини, Закарпаття. Місцеве населення масово емігрувало як до Європи (Румунія, Данія, Швеція, Франція, Велика Британія, Португалія), так і значним числом на Американський континент (США, Канада, Бразилія,